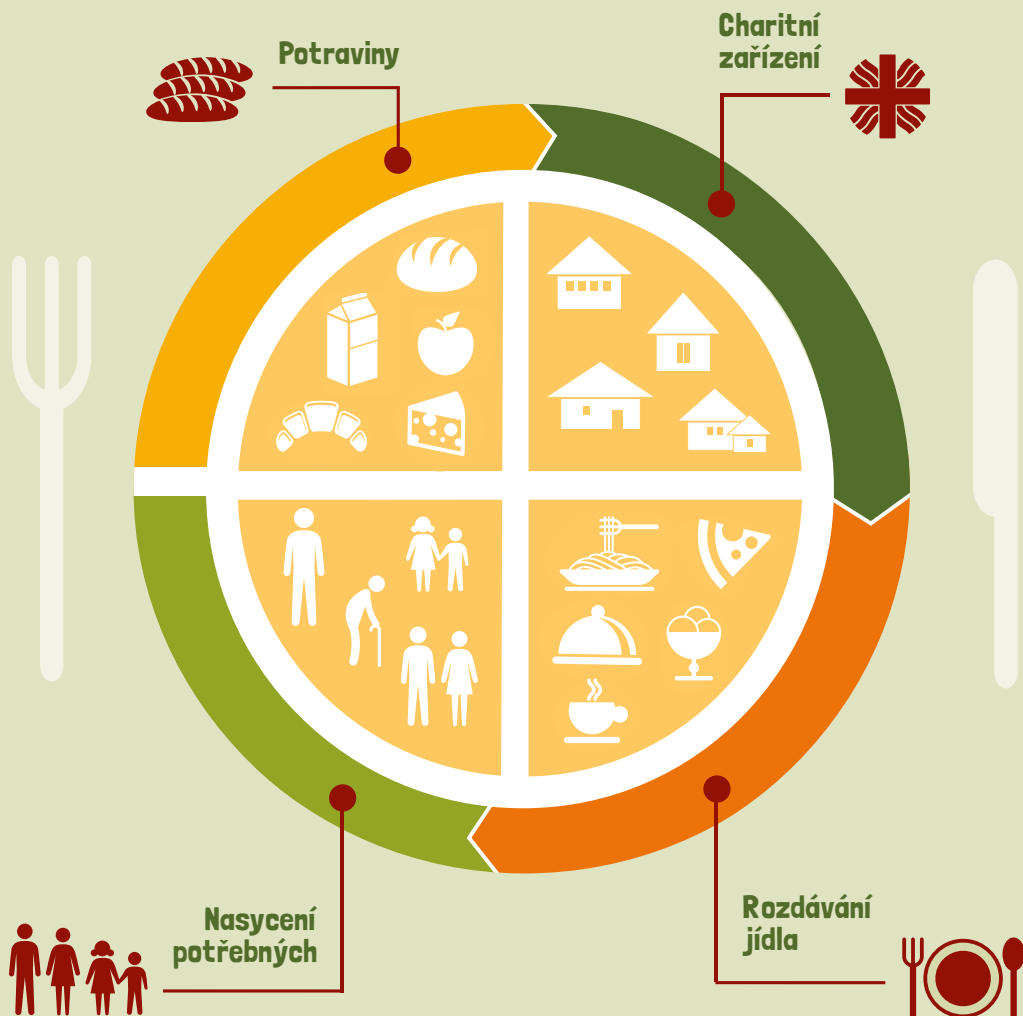

Jídlo v charitných zařízeních aneb zajištění práva na potraviny

jedna rodina,
jídlo pro všechny

Právo na potraviny a situace v České republice

Jedním z hlavních rozvojových cílů do roku 2015 je snížení počtu chudých a hladovějících na polovinu. V této souvislosti se hovoří o základním lidském právu na potraviny.

Obecně jsou na mezinárodní úrovni prosazována hlavně politická lidská práva (tzv. práva první generace). V boji proti hladu a chudobě je nezbytná i podpora ekonomických a sociálních lidských práv (tzv. práva druhé generace). Právě do této kategorie patří právo na potraviny.

Z pohledu každého člověka se jedná o nezbytnost zajištění či zlepšení jeho přístupu k dostatečnému množství potravin tak, aby mohl vést zdravý a aktivní život. Důležitá je zejména aktivita jednotlivých vlád, aby dokázaly toto základní právo:

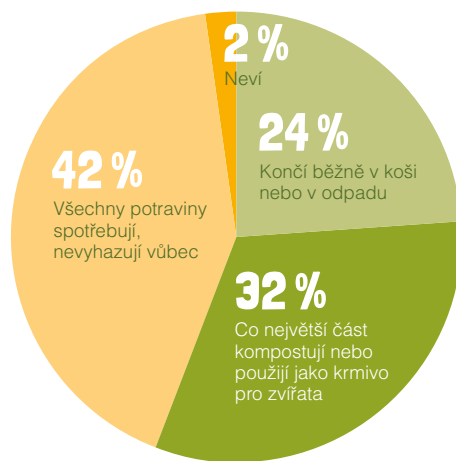
- **RESPEKTOVAT** = nepřijímat žádná opatření, která by bránila stávajícím podmínkám v přístupu k půdě či produkci potravin
- **CHRÁNIT** = zajistit, aby přístup k adekvátní potravě jednoho jedince neohrožovala činnost jiného jedince či skupiny
- **NAPLŇOVAT** = vhodnými proaktivními politickými kroky posilovat přístup a užívání zdrojů k zajištění dostatku potravin

V rámci aktivit v České republice směřujících k naplňování práva na potraviny, je důležité přihlídnout zejména k tomu, jak zde lidé zachází s nespotřebovanými potravinami a proč je vyhazují.

Potřebné údaje zjistilo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu Akademie věd ČR (CVVM) v dubnu 2014. Celkem 1 027 dotázaných odpovídalo na **otázky o plýtvání s potravinami**.

Téměř čtvrtina (24 %) české populace tvrdí, že potraviny, které nespotřebuje, vyhazuje běžně do koše nebo vylévají do odpadu. Zhruba třetina (32 %) občanů uvádí, že co největší část nespotřebovaných potravin kompostuje, nebo použije jako krmivo pro zvířata a 42 % dotázaných uvedlo, že potraviny nevyhazují, neboť vše zkonzumují.

Graf Jak se v ČR zachází s nespotřebovanými potravinami?

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 7.–14. 4. 2014, 1027 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Za prvořadý **důvod k vyhození** uvádí 56 % českých občanů to, že vyhazují nespotřebované potraviny, 19 % potom prošlou lhůtu spotřeby potravin. Nejčastějšími druhořadými důvody vyhození potravin jsou, že došlo k nějaké nehodě a jídlo už nelze sníst (28 %) nebo se toho uvařilo moc (23 %).

Lidé, kteří někdy vyhazují nespotřebované potraviny, uvádí, že **nejčastěji hází do koše pečivo, ovoce a zeleninu a vylévají mléko či mléčné výrobky**. Frekvence vyhazování potravin je nejčastěji jednou týdně (36 %). 16 % uvedlo, že tak činí dvakrát, třikrát týdně a 4 % dokonce denně nebo téměř denně.

Z výzkumu CVVM dále mj. vyplývá, že čtvrtina české populace ve věku nad 15 let, tedy přibližně dva miliony lidí v České republice, nespotřebuje potraviny, které nakoupí či jinak získá. Přitom podle Českého statistického úřadu žilo v roce 2013 v domácnostech s příjmem pod hranicí chudoby téměř 886 tisíc osob. Lze předpokládat, že právě tito lidé mají problémy zajistit si dostatek jídla.

Jiné výzkumy přináší další zajímavá čísla o plýtvání potravinami:

- V České republice se vyprodukuje odhadem 729 tisíc tun potravinového odpadu ročně, což představuje víc než 69 kg na osobu¹ (víc než 5 300 kg za život²).
- V Evropské unii je ročně vyhozeno asi 89 miliónů tun potravin, a to zejména na úrovni domácností (43 %) a v potravinářském průmyslu (39 %)³.
- Potravinové ztráty v Evropě a Severní Americe představují 280–300 kg a v subsaharské Africe a jižní a jihovýchodní Asii 120–170 kg na osobu za rok.
- V rozvojových zemích jsou ztráty při zpracování potravin 40 % a v rozvinutých zemích připadá 40 % ztrát potravin na maloobchod a domácnosti.
- Každoročně se v bohatých zemích vyhazuje téměř stejné množství potravin (222 milionů tun), jaké se vyprodukuje v subsaharské Africe (230 milionů tun).
- Nejvíce se plýtvá ovocem, zeleninou, jedlými kořeny a hlízkami rostlin.

Problematicou využití nespotřebovaných potravin se v České republice věnuje občanské sdružení **Česká federace potravinových bank** (www.potravinovabanka.cz). Jednotlivé potravinové banky, jichž je šest v různých městech ČR, shromažďují, skladují a jednotlivým charitativním organizacím přidělují potraviny. Činnost těchto bank je založena na principu dobrovolné bezplatné pomoci a darování potravin, které jsou následně rozdělovány potřebným lidem.

Otázce plýtvání potravinami a obecně problematice potravinové odpovědnosti se dlouhodobě věnuje nezávislé analytické centrum **Glopolis** (glopolis.org). Od roku 2007 se soustředilo především na informování o příčinách chronického hladu, práva na potraviny a různých dimenzích potravinové bezpečnosti. Zároveň se snaží posilovat souvislosti/jednotnosti evropských zemědělských, obchodních, energetických a investičních politik s rozvojovými snahami v méně rozvinutých zemích.

Další iniciativou, která se zabývá zejména informováním o plýtvání potravinami, je skupina s názvem **Zachraň jídlo**. Skupinu tvoří několik přátel, rozhodnutých upozornit na problém plýtvání jídlem, což považují za velký nešvar naší společnosti, o kterém se ovšem moc nemluví. Skupina uspořádala 10. září 2013 nevšední a velmi úspěšnou akci Hostina pro tisíc.

Nespotřebované nebo darované potraviny většinou míří do zařízení několika charitních organizací. Jedná se o stovky zařízení provozovaných **Charitami po celé ČR** (www.charita.cz), stejně tak desítky zařízení organizací **Armáda spásy** (www.armadaspasy.cz), **Naděje** (www.nadeje.cz) a další.

Pozn.:

- 1 http://ec.europa.eu/environment/eussd/pdf/bio_food-waste_report.pdf
- 2 Průměrná délka života 77,7 let
- 3 Roels, Kris and Dirk van Gijseghem. 2011. Loss and Waste in the Food Chain. <http://lv.vlaanderen.be/nlapps/docs/default.asp?id=2647>

České Charity a využívání potravin

V České republice působí více než 300 Charit, které provozují 362 zařízení, která poskytují nejrůznější sociální a zdravotní služby. Jejich klienty jsou děti i dospělí, lidé s tělesným i mentálním postižením, lidé bez domova a ti, kdo se ocitli v nějaké těžké životní situaci.

Klienti využívají charitní služby v denních centrech a stacionářích, v domovech pro seniory či osoby se zdravotním postižením či v rámci (terénní a ambulantní) pečovatelské služby. Lidé nacházejí pomoc v azylových domech (pro matky s dětmi v tísní nebo pro lidi bez domova), domovech na půl cesty, v nízkoprahových zařízeních, jídelnách či noclehárnách. Charity provozují také čtyři hospice, kde pomáhají nevléčitelně nemocným lidem strávit důstojně konec života.

Náklady na provoz jednotlivých zařízení se liší podle počtu klientů i podle poskytova-

ných služeb a programů pro klienty. Nedílnou a nenahraditelnou část nákladů tvoří finanční prostředky určené na nákup potravin či jejich zajištění.

Jednotlivá centra, domovy i zařízení získávají peníze ze státních či krajských dotací, od soukromých či firemních dárců a hospodaří s nimi co nejúsporněji. Přesto se mnohdy ocitají na hranici svých možností, a proto vítají jakoukoliv pomoc při zajištění dostatku jídla pro své klienty.

Nejčastěji se jedná o:

- **spolupráci** s pekárny, prodejci/distributory potravin či jinými právníckými osobami
- **potravinové sbírky** pořádané v místě působení daného zařízení
- využívání zásob českých **potravinových bank či Intervenčního fondu**

Získané potraviny jsou různé. Jedná se o pečivo, mléčné výrobky i potraviny dlouhodobější jako těstoviny, mouka, cukr nebo vařená jídla. Zatímco některé vyžadují spotřebu v řádu několika hodin či dní, jiné využívají zařízení českých Charit postupně. Lze říci, že právě o ty, co vydrží déle, mají největší zájem například v azylových domech a nízkoprahových zařízeních.

Sociálně slabým rodinám, matkám s dětmi, lidem bez domova i jednotlivcům a cizincům se obvykle rozdávají potravinové balíčky, polévky a jiná hotová jídla, pečivo, čaje či jiné nealkoholické nápoje. V rámci různých programů se klienti některých center také učí zdravě a hospodárně vařit.

PŘÍKLAD 1

Nejen pečivo pro matky s dětmi

Obvykle v pondělí ráno jezdí pracovníci Farní charity Lovosice do jedné z ústeckých pekáren, aby tam převzali menší nebo větší množství neprodaného pečiva, které by se jinak vyhodilo. Za jejich nákup hradí symbolickou částku. Podle množství rozvezou převážně sladké dobroty do zařízení, která Charita spravuje. Jedním z nich je Azylový dům pro ženy a matky s dětmi přímo v Lovosicích.

Pečivo či jakákoliv jiná potravinová pomoc, kterou se podaří získat, se maminkám hodí zejména v době, než přijdou sociální dávky. Rozdávání je občas i tak trochu za odměnu, když se maminky zapojí do pomoci na zahradě nebo v domě. Přeci jen se azylové domy často stávají dočasným skutečným a jediným domovem, o který je potřeba pečovat.

Ve většině azylových domů provozovaných tamější Charitou se maminky či ženy v tísní mohou také naučit vařit, šetrně nakupovat a obecně dobře hospodařit s penězi. V lovosickém domě mohou navíc obyvatelky zpra-

covat to, co jim dá zahrada. Letos se tak pekly bublaniny a vařily marmelády.

V Lovosicích proběhla na jaře 2014 i sbírka jídla přímo v hypermarketu Globus. Pracovnice i klientky Azylového domu měly v prostorách obchodu stánek, kde se nakupující dozvěděli, co by v domě potřebovaly. Kromě trvanlivějšího jídla, které je přeci jen potřebnější, mohli lidé přispět i nákupem pastelek, sešitů či jiných drobností pro děti.

A na závěr ještě jeden překvapující zážitek obyvatel domu ze začátku roku. Těsně před Velikonocemi přemýšlela ředitelka s kolegyňami z Azylového domu, jak a hlavně za co nakoupí suroviny na pečení velikonočních beránků a jiných sladkostí. Sotva měly spočítáno, ozval se zvonek u dveří a tam stály členky sdružení matek z církve Jednoty bratrské v Lovosicích se dvěma plnými přepravkami. Doslova jako na zavanou přivezly olej, vajíčka, cukr, mouku. Zkrátka vše potřebné na pečení. Zbývalo dokoupit jen vanilkové cukry. Peklo se o sto šest a celý dům před Velikonocemi zavoněl upečenými beránky, mazanci a koláči.

PŘÍKLAD 2

Jídlo pro lidi bez domova

Azylový dům sv. Terezie v Praze funguje jako azylový dům pro lidi bez přístřeší, nízkoprahové denní centrum a noclehárna. Nachází se v pražském Karlíně a pomáhá lidem, kteří se ocitli v tíživé životní situaci, kterou bez cizí pomoci nezvládají vyřešit.

Většinu zdejších klientů tvoří právě lidé bez domova. V denním centru se mohou osprchovat. V jídelně se mohou najíst, případně krátkodobě přenocovat na noclehárně nebo získat dlouhodobé ubytování v azylovém domě. Klientům se věnují sociální pracovníci.

Hlavní činností Azylového domu je poskytování potravin. V jídelně, která je v provozu denně od 10.00 do 12.00, dostanou lidé obvykle vydatnou polévku, chléb, čaj a kávu. Za polévku platí pět korun. Pečivo a nápoje dostávají zdarma. Ve výjimečných případech je některému klientovi dána zdarma i polévka. Jídelniček na každý den se vyvěšuje na nástěnce jídelny.

V charitním zařízení bohužel není možné polévku přímo vařit, a tak se odebírá za nákupní cenu v hodnotě 8 Kč z nedaleké restaurace Gastro Karlín, a to už několik let. Nákup hotového jídla je ekonomicky i technicky jednodušší, než kdyby se v jídelně vařilo. Rozdíl mezi nákupní a prodejní cenou se hradí z rozpočtu Azylového domu.

Další zdroj potravin pro karlínský dům představuje potravinová banka, se kterou má Azylový dům sv. Terezie uzavřenu smlouvu. Pracovníci domu tak nárazově jezdí do do Malešic a přiváží potraviny, které jsou zrovna k dispozici. Jedná se o pečivo, konzervy,

sušené polévky, ale bývají i kečup, majonéza a sladkosti. Jedná se o hodnotný doplněk při zajištění jídla pro klienty Azylového domu.

Najdou se i lidé, kteří chtějí Azylovému domu pomoci přímo. V létě 2014 například přišla slečna z jednoho pražského pekařství, kde nastoupila a které má několik obchůdků. Sledně bylo líto, že co se nespo-třebuje, se vyhazuje. Rozběhlo se jednání o nastavení nějaké formy spolupráce. Je totiž nutné velmi zvážit logistický problém. Pro nadbytečné pečivo se totiž musí jezdit. Je potřeba zajistit auto a člověka, který každé ráno objedná obchody a přiveze, co dostane. Jde tak o přibližně hodinu a půl práce a není předem jasné, kolik jídla bude. Samozřejmě není dobré nic vyhodit a klientům se vše rozdává, ale jde opět spíš o jakýsi nadstandard.

Potraviny přinášejí i soukromí dárci. Většinou v předvánočním či jiném svátečním čase. V Azylovém domě pořádají o Vánocích pro neubytované klienty zvláštní akci. A pro ty ubytované se koná Štědrovečerní večeře. Vše potřebné dávají lidé z různých farností a v rámci drobných potravinových sbírek. Přinášejí cukroví, vánočky či ovoce. Nakupují se jen větší várky obědů guláše či svíčkové.

S Azylovým domem sv. Terezie už dlouhá léta spolupracuje také pražská farnost při kostele sv. Tomáše na Malé Straně. Za tamějším otcem Juanem přichází bezdomovci hledat pomoc. Chtějí-li jídlo, dostanou poukázky, jakési stravenky s razítkem, které předloží v Azylovém domě a polévku mají zdarma. Jednou za měsíc potom dojde k proplacení stravenek ze strany farnosti. Někdo si stravenku vezme a do Karlína přijde. Někdo si ji nevezme.

PŘÍKLAD 3

Kurzy vaření aneb nadšení kuchaři z řad lidí s duševním onemocněním

Oblíbeným a hojně využívaným programem v charitních zařízeních jsou kurzy vaření. Nejčastěji bývají v azylových domech a jsou určeny pro maminky, které se ocitly v nelehké životní situaci. Kurzy vaření nabízí ve svých stálých programech také středisko Sv. Vincence pro lidi s duševním onemocněním v Olomouci.

Vařit se učí klienti ambulantní služby Domu sv. Vincence nebo terénní služby Podpory samostatného bydlení. S osvojením si dovedností a návyků spojených s vařením pomáhají klientům zdejší sociální pracovnice.

V Domu sv. Vincence se může v současné době do kurzu vaření přihlásit deset klientů. Každý obdrží svůj individuální plán, jehož nedílnou součástí tvoří i konkrétní recepty, které se naučí vařit. Kurzy probíhají čtyři dny v týdnu od úterý do pátku. Přehled všech jídel plánovaných v daném měsíci mají sociální pracovnice v kanceláři.

V den, kdy se vaří, přichází o půl desáté dva klienti, jeden jako kuchař a druhý jako jeho pomocník. Od zájemců o oběd vyberou poplatek 30 Kč. S těmito prostředky odchází nakoupit čerstvé suroviny dané receptem, podle kterého se bude vařit maximálně šest porcí. Některé druhy potravin jako například olej nebo cibule jsou v kuchyňce dostupné trvale.

Po nákupu následuje samotné vaření podle vybraného receptu. Většinou jde o jídla jednoduchá, levná a zároveň chutná. V srp-

nu 2014 se vařily například kuře na paprice, rizoto, karbanátky, bramborový i segedínský guláš, palačinky na slano i sladko. Dokonce se pekly buchty.

Před servírováním přichystají kuchař s pomocníkem prostírání, pozvou strážníky a všichni se společně naobědvají. Pokud se neutratí všechny vybrané peníze, dostanou „zákazníci“ přebývajících peníze zpět. Nádobí si po sobě každý umývá sám. To už přeci jen není práce kuchaře a jeho pomocníka. Ti uklízí jen hrnce a nástroje, které při vaření použili.

I když jsou klienti skutečně šikovní, poskytují jim pracovníci střediska v průběhu celého procesu od výběru receptu, přes zajišťování strážníků až k samotnému vaření podporu a podle okolností i větší či menší pomoc. Občas se stává, že si klienti po čase přinesou oběd z domova a jde právě o jídlo, které se v kurzu naučili vařit.

O úspěchu programu, jehož počátky sahají do roku 2010, hovoří i fakt, že existuje pořadník klientů, kteří se chtějí do kurzu přihlásit. Z personálních a provozních důvodů však zatím není možné navyšovat počet budoucích kuchařů.

PŘÍKLAD 4

Přístup k potravinám se řeší i jinde ve světě

V Etiopii se v důsledku nepravidelných deštových období vyskytují časté výkyvy v dostupnosti potravin, které si vyžadují okamžité řešení. Mnohdy se tak stává formou humanitární pomoci. Poslední velký nedostatek jídla zažila Etiopie v oblastech při hranicích se Somálskem v roce 2011. Mnohdy situaci zhoršuje i přístup vlády. Ztěžuje podmínky pomoci od zahraničních neziskových organizací, jejichž veškeré aktivity podléhají přísným regulím a vládním nařízením. Všechny prováděné aktivity musí být ve shodě s vládními dokumenty a strategiemi.

Charita Česká republika působí v Etiopii od roku 2011. Zaměřuje se zejména na ochranu půdy a obecně zlepšení životního prostředí. Kromě zajištění přístupu k vodě pomohla zdejšími rodinám i tak, že ženám ze sta nejchudších domácností předala po dvou kozách s tím, že ženy za ně zaplatí nízkou částkou, a to na účet, ze kterého bude možné pořídit nové kozy pro další ženy. Kůzlátka si mohou ponechat pro další chov, na maso nebo k prodeji. Tímto způsobem se zvýší příjmy dané rodiny a tím i možnost nakoupit další potřeby včetně jídla.

Na podobném principu, tj. vytvoření jakéhosi specializovaného družstva, funguje i podpora etiopských včelařů v oblasti Walena. Členové této skupiny dostali potřebné vybavení, tedy medomety, ochranné obleky, boty, kukly, vosk na pláty do rámků, cukr na dokrmování včelstev v období sucha a především moderní včelí úly. Ty umožňují získat více medu, než se dařilo u tradičních úlů. V oblasti byly navíc vysazeny ovocné stromy, manga, banány, avokáda či ananasy, a také květiny a jiné rostliny, jejichž květy jsou ideální potravou pro včely. I včelaři tak mohou mít vyšší příjmy a tudíž možnosti nakoupit více pestřejšího jídla.

DALŠÍ PŘÍKLADY

Potraviny je možné získávat také z Intervenčního fondu, kam se lze přihlásit. Nabízí asi pět druhů základních potravin, mouku, cukr, sušené mléko, těstoviny, rýži. Vše se odebírá ve větším množství a následně se předává klientům charitních zařízení. O převzatém i vydaném jídle se musí vést poměrně podrobná evidence, tedy zaznamenat, kolik zboží se převzalo, komu se vydalo. Spolupráce s fondem je vhodná pro provozovny, kde se vaří nebo mají větší odbyt.

Často se stává, že jedno charitní zařízení v jednom městě, třeba nízkoprahové centrum

pro lidi bez přístřeší, získá jídla hodně nebo takové, které pro tamější klienty není úplně využitelné. Například čokolády se mnohdy převezou do azylového domu pro maminky s dětmi.

Příkladem dobré neformální spolupráce je, když charitní zařízení přijme nabídku místní restaurace a převezme od ní přebytky z daného dne. Je zde totiž sporná otázka dodržování všech hygienických podmínek. Restaurace by porce stejně vyhodila a je přeci jen vhodnější, když se jídlo dostane ke strávníkovi, který je za něj vděčný a který by možná hledal jídlo v popelnici právě za restaurací.

Zajištění práva na potraviny - co lze dělat?

LIDÉ

- v případě zájmu pomoci jiným se mohou zapojit do potravinových sbírek, které pořádají Česká federace potravinových bank zejména v listopadu či jednotlivé místní Charity rovněž v předvánočním i jiném ročním období
- mohou v místě svého bydliště nebo v jeho okolí přinést (po domluvě) jídlo do charitních zařízení, která se starají například o lidi bez domova, osoby s postižením či o seniory
- ochotní pomoci druhým, přinášejí spíše trvanlivější potraviny jako těstoviny, mouka, cukr, olej tam, kde je potřeba a kde se jídlo určitě hospodárně využítuje
- neplýtvají potravinami podle následujících základních rad:
 1. Být přítel či přítelkyně s lednicí = kontrolovat datum spotřeby a minimální trvanlivost u uložených potravin
 2. Využít, co zbylo = zabalit je, dát je do mrazáku a spotřebovat později
 3. Plánovat, plánovat, plánovat = vytvořit si týdenní jídelníček a vždy podle něj nakupovat

FIRMY, FARMÁŘI

- se mohou v místě svého působení nebo v jeho okolí domluvit s tamějším charitním zařízením (azylovým domem, nízkoprahovým centrem atd.) na pravidelných dodávkách jídla, pečiva, ovoce, zeleniny, obědů či večeří, a to i za cenu vyřizování nutných formalit a prozatím stále povinné úhrady 15 % DPH z daru potravin

VLÁDA A ČEŠTÍ POLITICI

- prosadí úpravu zákona, díky které dojde ke zrušení 15 % daně z darovaných potravin
- čeští zemědělci by měli získat záruku, že se jejich plodiny spotřebují

Obsah

Právo na potraviny a situace v České republice	3
České Charity a využívání potravin	4
Příklad 1: Nejen pečivo pro matky s dětmi	6
Příklad 2: Jídlo pro lidi bez domova	7
Příklad 3: Kurzy vaření aneb nadšení kuchaři z řad lidí s duševním onemocněním	8
Příklad 4: Přístup k potravinám se řeší i jinde ve světě	9
Další příklady	10
Zajištění práva na potraviny – co lze dělat?	11

Vydala Charita Česká republika v roce 2014
u příležitosti kampaně Jedna rodina, jídlo pro všechny
www.jidloprovsechny.charita.cz
www.charita.cz

Tisk: Label spol. s r.o., Kutná Hora
Grafika a sazba: Viola Urbanová

Desatero proti hladu ve světě

- 1.** Přispěj každému na světě, aby měl co jíst.
- 2.** Nezpochybňuj chléb bližního svého.
- 3.** Nezabavuj se potravin, které hladoví lidé potřebují.
- 4.** Cti Zemi a bojuj proti změně klimatu tak, abys žil dlouhý život a abys měl ty i všichni lidé lepší život na zemi.
- 5.** Žij tak, aby tvůj životní styl nebyl na úkor druhých.
- 6.** Nebudeš dychtit po zemi a majeku svého bližního.
- 7.** Zajisti zemědělskou politiku, aby došlo ke snížení hladu a ne k jeho zvýšení.
- 8.** Bojuj/vystup proti zkorumpovaným vládám a jejich zástupcům.
- 9.** Pomož předcházet ozbrojeným konfliktům a válkám.
- 10.** Bojuj proti hladu efektivně prostřednictvím rozvojové pomoci.

Desatero vydala Caritas Internationalis u příležitosti zahájení kampaně za vymýcení chudoby a hladu do roku 2025.

